

УДК 330.4:553.3

П. В. МАТВІЄНКО

РОЗРОБКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ

Розроблено організаційно-економічну модель управління ресурсозбереженням.

Ключові слова: організаційно-економічна модель, ресурсозбереження, сценарії майбутнього.

In article the organizational-economic model of saving up resources management is developed.

Key words: organizational-economic model, saving up resources, future scripts.

Кризовий стан добувних і переробних галузей промисловості, за якого скорочуються видобуток матеріально-сировинних ресурсів, виплавка чавуну і сталі тощо, диктує об'єктивну необхідність активізації діяльності з ресурсозбереження як найважливішої умови підвищення ефективності виробництва на основі раціонального використання ресурсного потенціалу. При цьому ресурсозбереження стає основним засобом перетворення зекономлених матеріально-сировинних ресурсів на основне джерело задоволення приросту потреб виробництва і збереження ресурсного потенціалу для використання в таких відтворювальних циклах.

Проблемам ресурсозбереження присвячено багато наукових досліджень. Так, О. Балацький та В. Яцков розглядали питання щодо проблем ресурсозбереження [1, 5]; колектив авторів під керівництвом Н. Коніщевої вивчали економіко-екологічний аспект ресурсозбереження [2]; Л. Мельник, С. Скоков, В. Тригобчук визначили місце ресурсозбереження в загальній системі природокористування [3; 4].

Метою статті є розробка організаційно-економічної моделі управління ресурсозбереженням.

Основними завданнями ресурсозбереження є такі: забезпечення економічного і раціонального використання матеріальних ресурсів; ліквідація непродуктивних витрат ресурсів, пов'язаних з випуском низькоякісної продукції в обсягу, асортименті і пропорціях, невідповідних обсягу і структурі громадських потреб; оптимізація структури ресурсоспоживання на основі впровадження нових проектних, конструкторських і технологічних рішень, що дозволяють підвищити комплексність використання матеріальних ресурсів; розширення сфер застосування вторинних ресурсів і супутніх продуктів; зменшення втрат матеріально-сировинних ресурсів на всіх етапах виробництва і споживання продукції; скорочення сукупних запасів тощо.

Багатоаспектність поставлених завдань потребує розробки організаційно-економічної моделі (ОЕМ) управління ресурсозбереженням. Проведені дослідження дозволили виявити такі пріоритетні напрями ресурсозбереження для матеріаломістких галузей виробництва: комплексне використання матеріальних ресурсів, упровадження безвідходних і маловідхідних технологій; упровадження

прогресивних технологічних процесів обробки сировинних ресурсів; удосконалення конструкцій продукції; раціональна організація транспортування і зберігання матеріалів; прискорення оборотності обігових коштів; застосування економічних і нетрадиційних видів матеріалів; постачання комплектних технологічних ліній і установок підвищеної заводської і монтажної готовності; раціональна організація закупівель і розміщення замовлень та інші.

В умовах багатоцільової спрямованості робіт із ресурсозбереження особливої актуальності набуває проблема відбору різних варіантів (проектів) їх реалізації. При цьому ухвалення рішення з реалізації того або іншого проекту має ґрунтуватися на всебічному аналізі варіантів. Як критерій, що лежить в основі вибору, може братися економічна ефективність використання матеріальних ресурсів. Тому важливо, щоб розроблювальна OEM дозволяла здійснювати вибір на користь ефективного варіанта, що забезпечує найкраще розв'язання завдань ресурсозбереження.

На нашу думку, концепція ресурсозбереження повинна розглядатися як одне з ключових, визначальних положень розвитку й інтенсифікації виробництва. Для її реалізації необхідно критично переглянути діючі організаційні структури і сформувати такі, які дозволяли б розв'язувати завдань ресурсозбереження максимально ефективно.

У результаті дослідження розроблена організаційно-економічна модель управління ресурсозбереженням в ієрархічній виробничій структурі, яка може слугувати загальною моделлю розв'язання проблем розвитку й інтенсифікації виробництва, виходячи з цілей ресурсозбереження (рисунок).

Регулюючий центр запропонованої структури складається з таких блоків:

- група прогнозування і нормативно-фінансового регулювання;
- група інноваційної діяльності, у розпорядженні якої знаходиться інноваційний фонд;
- центр інформації і маркетингових досліджень;
- група контролю за собівартістю і екологією.

Розглянемо функціональне призначення основних блоків організаційно-економічної моделі, цілі і задачі, що розв'язуються ними у процесі управління ресурсозбереженням, а також інформаційну взаємодію окремих елементів розробленої моделі.

Об'єктами прогнозування є заходи, спрямовані на зниження матеріаломісткості продукції окремих виробництв (ділянок, цехів, одиниць), виробничої структури, а також заходи, що забезпечують залучення до виробництва відходів і вторинних ресурсів.

Основними функціями групи є такі: аналіз матеріаломісткості продукції; аналіз економічної ефективності використання ресурсів в основному і допоміжному виробництві; аналіз чинників, що визначають зниження (підвищення) матеріаломісткості продукції; прогнозування матеріаломісткості продукції з урахуванням основних чинників; нарахування платежів і санкцій за порушення заданих показників і нормативів; контроль за роботою зі збору, зберігання й переробки відходів виробництва і вторинних ресурсів.

Показники ефективності використання матеріальних ресурсів мають не

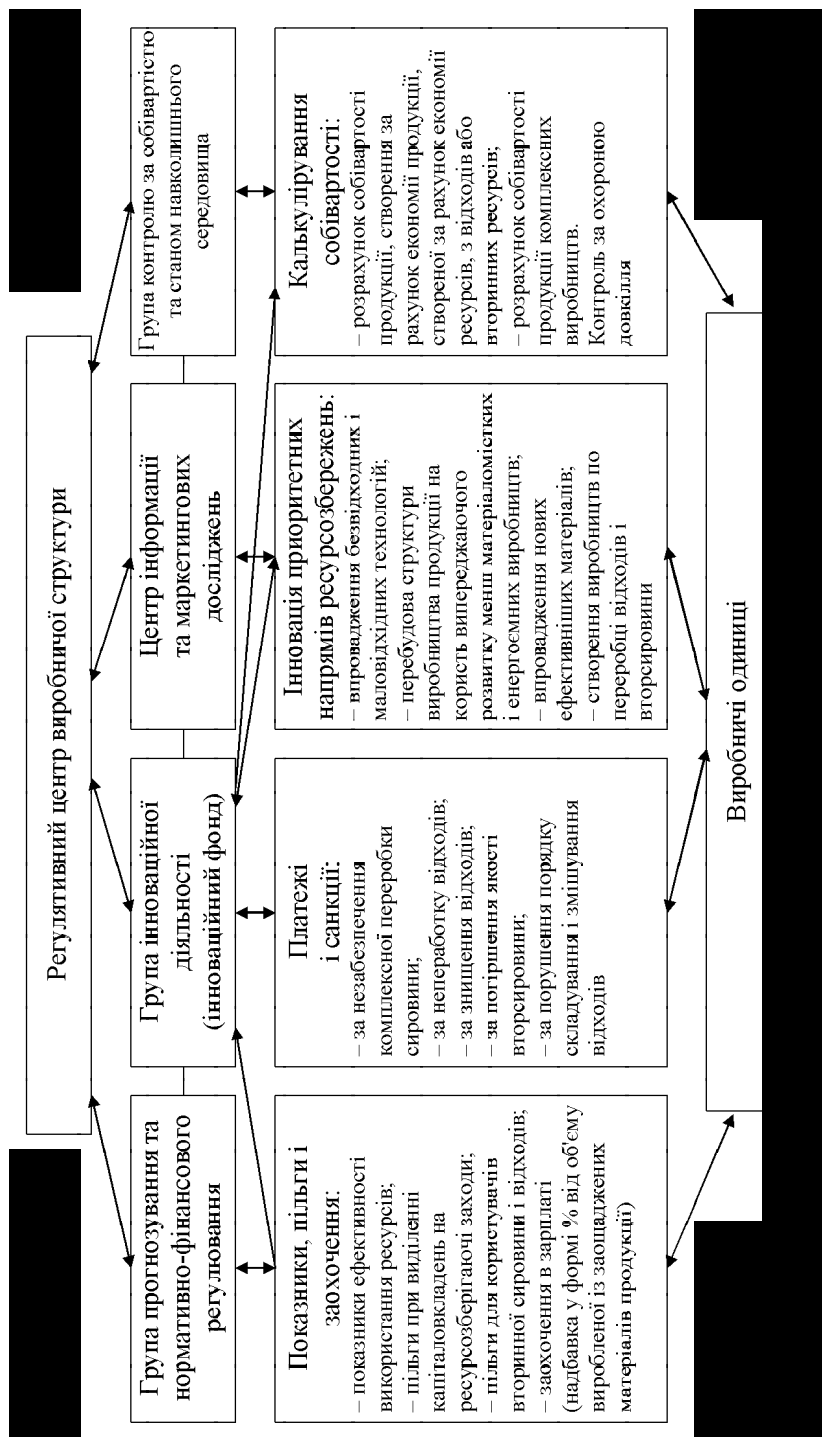

Рисунок. Організаційно-економічна модель управління ресурсозбереженням

довготривалий, а одноразовий характер. Установлюючись щорічно на новому, прогресивнішому рівні, вони повинні стимулювати підприємство і окремі виробництва, знаходити можливості зниження питомих витрат матеріальних ресурсів, підвищуючи ефективність їх використання.

При цьому має бути розроблена певна система економічного стимулювання у вигляді пільг і заохочень, що надаються окремим виробництвам. Пільги і заохочення надаються виробничій одиниці в разі ефективної роботи з раціоналізації використання ресурсів, а також для розвитку і реконструкції виробництва, упровадження нових прогресивних технологій, нових матеріалів тощо.

До пільг і заохочень відносяться: пільги при виділенні капіталовкладень на ресурсозберігаючі заходи та пільги для користувачів вторинної сировини. Вони можуть передбачати тимчасову надбавку до ціни продукції, що випускається зі вторсировини в разі її збитковості, або ж часткову оплату вторинних ресурсів, продаж за пільговими цінами з централізованого фонду в разі недоцільності надбавки до ціни; заохочення в заробітній платі залежно від обсягу виробленої із зекономлених матеріалів продукції, від комплексності переробки сировини, від використання вторинних ресурсів. Джерелом фінансування надаваних пільг і заохочень є інноваційний фонд, сформований з прибутку виробничої структури.

Група інноваційної діяльності. Основною метою цієї групи є проведення ефективної інноваційної політики з оптимізації виробничої структури підприємства, а також структури продукції, що випускається, з урахуванням ефективності використання матеріальних ресурсів. Група інноваційної діяльності буде свою роботу на основі дотримання таких вимог процесу ресурсозбереження, що висуваються до виробництв: вимоги до сировини, матеріалів, енергоресурсів – оптимізація їх якості, підготовка сировини і палива до основного виробництва (видалення домішок, забезпечення відповідності технічним умовам тощо), визначення можливості заміни сировини й енергоресурсів на нетрадиційних, місцевих, таких, що переробляються з відходів та інше; вимоги до технологічних процесів – зменшення відходів основного виробництва; заміна первинних сировинних й енергетичних ресурсів вторинними, механізація і автоматизація виробничих процесів, вимоги до організації виробництва – створення замкнених циклів; комплексність переробки сировини і матеріалів; залучення до основного і допоміжного виробництва відходів і вторинних ресурсів; виявлення можливості внутрішньоцехової і міжцехової кооперації з комплексної переробки сировинних ресурсів.

У розпорядженні групи знаходиться інноваційний фонд, що формується з прибутку підприємства, відрахувань від продажів відходів і вторинних ресурсів стороннім організаціям, різну комерційну діяльність. Фонд слугує джерелом фінансування пріоритетних напрямів ресурсозбереження, а також забезпечує виплати пільг і заохочень.

Відповідні служби підприємства, покликані розв'язувати завдання ефективного використання первинних матеріальних ресурсів, а також відходів і вторсировини (відділ головного технолога, служби головного інженера, відділ збуту) повинні працювати у взаємодії зі структурними ланками регулятивного центру для забезпечення комплексності й ефективності використання матеріальних ресурсів.

Центр інформації і маркетингових досліджень. У пропонованій моделі цьому

центру відводиться важлива роль у забезпеченні розв'язання завдань ресурсозбереження. *Центр інформації* і маркетингу концентрує свою діяльність на таких напрямках.

1. Маркетингові дослідження в галузі ресурсозберігаючих технологій і нових матеріалів (група технологічних нововведень): збір інформації про прогресивні технології в галузі виробництва промислової продукції в Україні і за кордоном; вивчення ринку нових, ефективніших матеріалів; аналіз можливостей і економічної доцільності застосування нових технологій і матеріалів на підприємстві; підготовка документації, організація переговорів і участь, спільно з групою інноваційної діяльності в узгодженні контрактів, пов'язаних з упровадженням нових технологій, устаткування і матеріалів.

2. Маркетингові дослідження ринку продукції підприємства (група вивчення ринку): вивчення ринку збуту продукції підприємства, відповідність потребам регіону, новизна і відповідність світовим стандартам, необхідність і можливість модернізації відповідно до виявлених потреб; вивчення споживачів продукції підприємства: сегментація споживачів за потребами, прибутками, географічними зонами тощо, вивчення чинників, що визначають споживчий ринок, вивчення впливу НТП на розвиток потреб у продукції, що випускається; пошук нових ринків збуту продукції, місткість і перспективні прогнози ринку, гострота конкуренції, кон'юнктура та її прогноз.

3. Вивчення джерел матеріально-сировинних ресурсів, споживаних на підприємстві (група сировини), а саме: вивчення ринку матеріальних ресурсів; створення централізованого банку даних про актуальні й потенційні джерела ресурсів з урахуванням географічних особливостей ринку, якості ресурсів, їх ціни тощо.

4. Інформаційне забезпечення (група інформаційного забезпечення): збір інформації про якість вироблюваної продукції; сповіщення відповідних груп про технологічні нововведення, нові матеріали, сповіщення керівників галузевих НДІ про актуальні практичні проблеми, що стоять перед підприємством і видача замовлень на проведення відповідних науково-дослідних робіт; проведення оперативних нарад з керівниками служб підприємства і фахівцями з проблем ресурсозбереження; створення банку даних про наявні відходи основного виробництва і вторинні ресурси, що перерозподіляються або підлягають перерозподілу між виробничими одиницями. На групу інформаційного забезпечення можуть бути покладені задачі, пов'язані з рекламою продукції, а також вторинних ресурсів, що перерозподіляються. Перспективними видами діяльності центру інформації і маркетингу є також формування попиту і стимулювання збуту продукції.

Таким чином, запропонована організаційно-економічна модель управління ресурсозбереженням є прототипом реальної системи управління ресурсозбереженням. У міру усунення невизначеності сценаріїв майбутнього господарсько-економічного середовища полегшиться і подальша конкретизація елементів моделі.

Література:

1. Балацкий О. Ф. Актуальные проблемы экономики в переходной период /

- О. Ф. Балацкий // Вісник Сумського державного університету. – 1995. – № 4. – С. 3–10.
2. *Конищева Н. И.* Ресурсосбережение: экономико-экологический аспект / [Н. И. Конищева, Н. А. Кушнирович, Л. В. Рожкова та ін.]. – К. : Наук. думка, 1992. – 212 с.
3. *Мельник Л. Г.* Ресурсосбережение как направление природопользования / Л. Г. Мельник, С. А. Скоков // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Суми : Вид-во СумДУ, 2001. – Вип. 1–2. – С. 70–73.
4. *Тригобчук В.* Необходимость эколого-экономической модели рыночных реформ в Украине / В. Тригобчук, О. Веклич // Экономика Украины. – 1997. – № 4. – С. 10–15.
5. *Яцков В.* Проблеми ресурсозбереження / В. Яцков // Економіка України. – 1994. – № 3. – С. 45–52.

Надійшла до редколегії 15.12.2010 р.